

GRZEGORZ KAMIL SZCZECINA

**WSPÓŁCZESNE ZAGROŻENIA WOLNOŚCI
W KONTEKŚCIE „ŻOLIBORSKIEGO PRZESŁANIA”
BŁ. KS. JERZEGO POPIEŁUSZKI**

Żyjemy obecnie w czasach niezwykłego zachwytu wolnością, ale również w czasach negacji pełnej prawdy o człowieku i niewłaściwie pojmowanej wolności. Często głosi się, iż wolność jest wartością najwyższą, pojmuje się ją jako nieograniczoną swobodę myślenia, mówienia i czynienia. Uważa się ją z jedyne źródło wartości i w jej imię odrzuca się prawdę i obiektywne dobro¹. Tymczasem prawdziwa wolność nie jest czymś istniejącym niezależnie od człowieka i sposobu jego działania. Człowiek nie jest absolutnie wolny, jak to błędnie głoszą dzisiejsze tzw. liberalistyczne koncepcje, ale posiada wolność jako środek realizacji szczególnego bytu osoby ludzkiej. Wolność autentyczna jawi się jako zależny od człowieka (jego woli) sposób realizacji jego człowieczeństwa².

MGR LIC. GRZEGORZ K. SZCZECINA, studia magisterskie ukończył na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w 2014 roku. Aktualnie jest doktorantem w Instytucie Historii Kościoła i Patrologii KUL. Kontakt: grzesszczecina@interia.pl

- 1 Jan Paweł II, *V pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny: przemówienia i homilie*, Sandomierz 1997, s. 26.
- 2 Por. Z. Pawlak, *Filozoficzne aspekty ruchu postmodernistycznego*, „Aten. Kapł.” 127(1996), s. 362–363.

Temat wolności, w połączeniu z zagadnieniem godności człowieka, był jednym z najczęściej pojawiającym się w kazaniach bł. ks. Jerzego Popiełuszki³, które wygłosił podczas słynnych mszy świętych za Ojczyznę⁴ w żoliborskim kościele pw. św. Stanisława Kostki. „Niezlomny kapłan” w swoich homiliach mówił często o: prawdzie, męstwie, solidarności, sprawiedliwości, miłości, historii Polski, jednakże katecheza o wolności człowieka była jednym z najważniejszych tematów i przesłań w okresie zniewolenia komunistycznego. Ks. Jerzy nie bał się stawać w obronie najbardziej pokrzywdzonych przez ustrój czy stan wojenny. Zabiegał o poszanowanie podstawowych praw człowieka, wśród których wymieniał właściwie pojętą i realizowaną wolność. Traktował wolność jako dar Boga, który jest dany i zadany, z którego wykorzystania będziemy odpowiadali osobiście przed Bogiem⁵. Rozróżniał wolność zewnętrzną

3 Jerzy Popiełuszko (1947–1984) kapłan archidiecezji warszawskiej. Pochodził z Okopów, parafia Suchowola – dziś teren archidiecezji białostockiej. Jako kleryk odbywał zasadniczą służbę wojskową (1966–1968), po święceniach kapłańskich (1972) w parafiach: Świętej Trójcy w Ząbkach i Matki Bożej Królowej Polski w Aninie, przy kościele pw. Dzieciątko Jezus na Żoliborzu oraz pw. św. Anny w Warszawie, następnie w parafii św. Stanisława Kostki na warszawskim Żoliborzu (od maja 1980). W 1978 r. mianowany duszpasterzem środowisk medycznych Warszawy, a w 1981 r. – archidiecezji; duszpasterz hutników. W grudniu 1981 r. współorganizator Prymasowskiego Komitetu Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i ich Rodzinom, współpracownik podziemnej „Solidarności”, przewodniczył nabożeństwom za Ojczyznę w parafii św. Stanisława Kostki, kaznodzieja. Represjonowany przez SB, inwigilowany, wielokrotnie przesłuchiwany i zatrzymywany. Porwany 19 października 1984 r. i zamordowany przez funkcjonariuszy Samodzielnej Grupy „D” Departamentu IV MSW. Pogrzebany 3 listopada 1984 r. przy żoliborskim kościele. Beatyfikowany 6 czerwca 2010 r. Proces kanonizacyjny rozpoczął się 20 września 2014 r. w diecezji Crételi we Francji. Por. J. Marecki, „Kochał Boga, Ojczyznę i ludzi.” O. Ryszard Śleboda – bytomski proboszcz i duszpasterz środowisk robotniczych, w: *Tyś jest kapłanem na wzór... ks. Jerzy Popiełuszko w Bytomiu 8 października 1984 r.*, red. A. Sznajder. Katowice 2010, s. 55. Por. także: G.K. Szczecina. *Aktualność przesłania moralnego bł. ks. Jerzego Popiełuszki w perspektywie przemian społecznych w Polsce po 1989 roku*, Nowy Sącz 2015 s. 21–54. Zob. W. Sumliński, *Kto go naprawdę zabił?*, Warszawa 2005; M. Kindziuk, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Prawdziwa historia męczennika*, Warszawa 2008; M. Kindziuk, *Świadek prawdy. Życie i śmierć księdza Jerzego Popiełuszki*, Częstochowa 2008; P. Litka, *Ksiądz Popiełuszko. Dni, które wstrząsnęły Polską*, Kraków 2009.

4 Msze święte za Ojczyznę w kościele św. Stanisława Kostki zainicjował ks. prałat Teofil Bogucki w październiku 1980 r. Od lutego 1982 r. odprawiano je systematycznie w ostatnią niedzielę miesiąca. Wtedy także ks. Bogucki powierzył ks. Jerzemu Popiełuszcze ich celebrowanie, wygłaszanie homilii oraz wszelkie przygotowania organizacyjne. Kazania z nabożeństw za Ojczyznę, poczynając od 17 stycznia 1982 r. do września 1984 r., zostały zarejestrowane oraz wydane. Stanowią pewną spójną całość w zakresie nauczania ks. Jerzego. Zarejestrowano także parę rozważań modlitewnych (droga krzyżowa), różańcowych i homilię, wygłoszonych w kilku miastach Polski. Por. Z. Malacki. *Świadek trudnych czasów. w: Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Kazania 1982–1984.* red. Z. Malacki. Warszawa 2004 s. 6–7.

5 Por. J. Popiełuszko, *Homilia z 30 stycznia 1983 r.*, w: *Ks. Jerzy Popiełuszko. Kazania patriotycz-*

i wewnętrzną. Nauczał: *Zachować godność człowieka, to pozostać wewnętrznie wolnym, nawet przy zewnętrznym zniewoleniu. (...) „Prawdziwie wolnym staje się tylko ten człowiek, który zabiega o taką samą wolność dla innych (...) Być wolnym, to żyć zgodnie ze swym sumieniem. W tym wolność sumienia i religii jest pierwszym i niezbywalnym prawem osoby ludzkiej (...) Społeczeństwo wyrosłe na bazie czysto materialistycznej odmawia człowiekowi wolności, (...) gdy tłumi twórczość duchową człowieka w imię fałszywego ładu ideologicznego, gdy odmawia ludziom prawa do zrzeszania się, gdy w praktyce unicestwia prawo do uczestnictwa w życiu publicznym. (...) Uwalnianie od niesprawiedliwości, od strachu, od przymusu, od cierpienia nie służyłoby niczemu, gdyby człowiek pozostał niewolnikiem w głębi serca”⁶. Wtedy chrześcijanin znajduje siłę do walki o wolność i pokój, gdy w Bogu pokłada nadzieję⁷.*

Niezależnie od wszystkich negatywnych współczesnych zjawisk w odniesieniu do problemu wolności, a więc zarówno różnorodnych braków wolności, jak i jej zafałszowań, można mówić o stale rosnącym w ludziach, pragnieniu wolności i jej prawdziwego oblicza. To poszukiwanie wolności i chęć dążenia do niej ma źródło w sercu człowieka, zwłaszcza gdy otwiera się na prawdę, którą jest sam Bóg. Nie ulega wątpliwości, że tym współczesnym poszukiwaniom wolności mogą ogromnie sprzyjać lub uniemożliwiać, przemiany społeczno-polityczne⁸.

Po ponad trzydziestu latach od męczeńskiej śmierci ks. Jerzego Popiełuszki i dwudziestu siedmiu latach od przemian ustrojowych w Polsce i innych krajach wyzwających się od komunizmu, można dostrzec, iż wolność człowieka bywa zagrożona. Pomimo procesów wyzwalań się narodów w wielu regionach świata, a zwłaszcza zmian prowadzących do demokracji i liberalizmu gospodarczego, wolność ludzka traktowana jest nieraz pochopnie. Pojawia się niebezpieczeństwo zniewolenia „wnętrza” człowieka poprzez różne ideologie i nurty. Obserwując dzisiejsze społeczeństwa (zwłaszcza zachodnioeuropej-

ne, red. A. Majewski, Paryż 1984, s. 97–101. Por. także: *Homilia z 26 września 1982 r.*, Tamże, s. 65–67; *Homilia z 26 grudnia 1982 r.*, Tamże, s. 88–91; *Homilia z 27 lutego 1983 r.*, Tamże, s. 105–108; *Homilia z 27 listopada 1983 r.*, Tamże, s. 158–161; *Homilia z 26 lutego 1984 r.*, Tamże, s. 170–174; J. Popiełuszko, *Droga krzyżowa podczas I Pielgrzymki Robotników na Jasną Górę – 18 września 1983 r.*, w: *Zło dobrem zwycięża!*, red. W. Ciak, Poznań 2010, s. 54–70.

6 Ks. Jerzy w kazaniu przywołuje wypowiedź Jana Pawła II. Por. Jan Paweł II, *Orędzie na XIV Światowy Dzień Pokoju Chcesz służyć sprawie pokoju – szanuj wolność* (1 stycznia 1981), OR 2:1981, nr 11 s. 21.

7 J. Popiełuszko. *Homilia z 25 grudnia 1983 r.* w: *Ks. Jerzy Popiełuszko. Kazania patriotyczne*, s. 164.

8 Por. J. Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, t. 1, Lublin 1997, s. 362.

skie), jak i nasze, można odnieść wrażenie, iż mimo wolności państw, politycznej, „osobistej”, tak naprawdę wolność „własna” bywa zagrożona.

Człowiek pragnie wolności, poszukuje jej i walczy, by ją osiągnąć. Dzięki temu potrafi przezwyciężać różne formy ucisku, ale często – w sposób nieświadomy, poprzez fałszywe rozumienie wolności – wpada w nowe formy zniewolenia. Warto zauważyć, iż współczesny człowiek, ceniąc sobie wolność, często pojmuje ją jako swobodę czynienia wszystkiego, co mu się tylko podoba, a więc także zła⁹. Istnieją więc pewne formy „wolności”, które w rzeczywistości nie zasługują na to miano, a wiele z tego, co ludzie nazywają wolnością, jest faktycznie jej brakiem. Współczesna wizja wolności sprawia, że człowiek stoi przed pokusą, która prowadzi do zniesienia wszelkiej granicy pomiędzy dobrem a złem, a także do zagłuszenia głosu dobrze ukształtowanego sumienia. Pragnienie wolności nieograniczonej może prowadzić człowieka do tego, że stanie się niewolnikiem własnych aspiracji. Przypisując najwyższą wartość wolności, człowiek utrzymuje, że może czynić wszystko, co mu się podoba, stając się niewolnikiem własnych namiętności i przyczyniając się do zniewolenia innych. Takie pragnienie związane jest zazwyczaj z wizją samorealizacji, w której wszystko jest podporządkowane egoistycznie ujmowanemu celowi¹⁰.

Ks. Jerzy Popiełuszko w swoim nauczaniu bronił godności i wolności człowieka przed marksistowskim totalitaryzmem, którego jednym z „zewnątrznych” zniewoleń było negowanie wolności religijnej, stan wojenny, internowania, represje, z jakimi spotykali się ludzie chcący żyć godnie, uczciwie i w wolności. W okresie posługi „żoliborskiego kaznodziei” pojęcie to miało swoją mocną wymowę oraz historię, ściśle połączoną z rozbudzonymi nadziejami społeczeństwa na poszanowanie wolności i godności Polaków. U podstaw dobrze rozumianego dobra wspólnego leżeć musi właściwe rozumienie wolności, która jest atrybutem człowieka. Ks. Popiełuszko był wielkim i konsekwentnym głosi-cielem prawa człowieka do wolności w jej najbar-

9 Por. KDK 17. Por. także: VS 30-31, 40-47, 82-85.

10 Por. J. Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, s. 343–357. Por. także: Jan Paweł II, Przesłanie z okazji V Światowego Kongresu Filozofii Chrześcijańskiej, OR 17:1996, nr 9, s. 55; Tenże. Przemówienie na XXXIV Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ *Godność osoby ludzkiej fundamentem sprawiedliwości i pokoju*. (2 października 1979), w: *Nauczanie papieskie*, t. 1, s. 158–159 (skrót: „NP I”, kolejne nr oznaczają tomy); Tenże, *Katecheza Powołani zostaliście do wolności* (14 stycznia 1981), w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II, Teologia małżeństwa*, red. W. Zega, Kraków–Ząbki 1999, s. 185–188; I. Jakubowska-Branicka, *Wolność i jej granice a prawa człowieka – spór o zasady współczesnej demokracji liberalnej*, w: *Wolność i władza w życiu publicznym*, red. W. Zuziak, Kraków 2008, s. 29–40.

dziej podstawowym znaczeniu, tak jak ukazuje ją nauka Kościoła¹¹. Widział w związku z tym wolność zewnętrzną jako pewien ideał, który za jego życia wydawał się jeszcze dość odległy i trudny do osiągnięcia, jednocześnie w klimacie zewnętrznego zniewolenia kształtował postawę wolności wewnętrznej, ucząc, że każde zniewolenie i każdy kryzys człowieka, upadek, rozpoczyna się od podeptania, odrzucenia Bożego prawa. Przekazał więc ludziom to, co w chrześcijańskim, a więc najbardziej ludzkim, rozumieniu wolności jest najistotniejsze i zawsze aktualne: jej odniesienie do dobra i prawdy. Wiedział i nauczał, że kształtowanie wolności jest ściśle związane z rozumnością człowieka. To rozum bowiem pomaga rozemnić dobro i dążyć do niego. Autentyczna wolność człowieka nie oznacza anarchii czy czynienia wszystkiego, czego człowiek zapragnie, ale jest swobodą w poszukiwaniu dobra, dążenia do niego i realizowania, wcielania w życie¹². To dążenie do prawdziwej wolności, poprzez poszukiwanie dobra, nie może być w związku z tym oderwane od uniwersalnej prawdy, która owo dobro określa. To przez służbę prawdzie człowiek osiąga pełnię swojej godności i wolności. Bez niej nie może prawidłowo funkcjonować, żyć indywidualnie i publicznie. Ponadto prawda decyduje w zasadniczym stopniu o międzyludzkich stosunkach¹³.

Żyjemy już w wolnej Ojczyźnie, a wolność i godność ludzka nie są deptane, jak przed 1989 rokiem, ale wewnątrz człowieka bywa zagrożone zniewoleniem, które kryje się w różnych prądach i filozofiach, a może najgroźniejsze jest to, co zniewala serca, zniewala całego człowieka. Dał temu wyraz pa-

11 Por. KDK 13-17. Por. także: RH 1-10; EV 30-45; VS 31-37; ChL 8-13; EG 61-63; KKK 357-381, 1701-1739.

12 Por. J. Popiełuszko, *Homilia z 30 maja 1982 r.*, w: Ks. Jerzy Popiełuszko. *Kazania patriotyczne*, s. 35-36. Por. także: *Homilia z 27 czerwca 1982 r.*, w: Ks. Jerzy Popiełuszko. *Kazania patriotyczne*, s. 41-43; *Homilia z 29 sierpnia 1982 r.*, Tamże, s. 57-59; *Homilia z 26 września 1982 r.*, Tamże, s. 65-67; *Homilia z 31 października 1982 r.*, Tamże, s. 72-75; *Homilia z 26 grudnia 1982 r.*, Tamże, s. 88-91; *Homilia z 30 stycznia 1983 r.*, Tamże, s. 97-101; *Homilia z 27 lutego 1983 r.*, Tamże, s. 105-108; *Homilia z 27 marca 1983 r.*, Tamże, s. 110-113; *Homilia z 24 kwietnia 1983 r.*, Tamże, s. 118-123; *Homilia z 28 sierpnia 1983 r.*, Tamże, s. 142-146; *Homilia z 25 września 1983 r.*, Tamże, s. 147-152; *Homilia z 27 listopada 1983 r.*, Tamże, s. 158-161; *Homilia z 25 grudnia 1983 r.*, Tamże, s. 162-165; *Homilia z 29 stycznia 1984 r.*, Tamże, s. 166-169; *Homilia z 26 lutego 1984 r.*, Tamże, s. 170-174; *Homilia z 9 września 1984 r.*, Tamże, s. 196-198.

13 Por. P. Nitecki, *Głosiciel i świadek Prawdy, która wyzwala*, w: *Nauczanie społeczne i męczeństwo ks. Jerzego Popiełuszki*, red. T. Guz, A. Niedużak, R. Tłuczek, Lublin 2009, s. 124-126. Por. także: W. Rzepa, *Odpowiedzialność moralna w kontekście ludzkiej wolności*, Lublin 2009, s. 17-71; Z. Kierniowski, *Katechezy biskupa*, w: *Zło dobrem zwyciężaj. Dziękczynienie diecezji siedleckiej za beatyfikację ks. Jerzego Popiełuszki*, red. W. Hackiewicz, Siedlce 2010, s. 52-72; J. Kotański, *Nagroda dla Księdza, Żabki 2010*, s. 174-180; F. Blachnicki, *Błogosławiony Jerzy. Nie miejcie w sercu nienawiści*, Kraków 2010, s. 11-48.

pież Franciszek w adhortacji apostołskiej *Evangelii gaudium*, pisząc: *Wielkim niebezpieczeństwem współczesnego świata, z jego wieloraką i przygniatającą ofertą konsumpcji, jest smutek rodzący się w przyzwyczajonym do wygody i chciwym sercu, towarzyszący chorobliwemu poszukiwaniu powierzchownych przyjemności oraz wyizolowanemu sumieniu. Kiedy życie wewnętrzne zamyka się we własnych interesach, nie ma już miejsca dla innych, nie liczą się ubodzy, nie słucha się już więcej głosu Bożego, nie doświadcza się słodkiej radości z Jego miłości, znika entuzjazm czynienia dobra. To niebezpieczeństwo nieuchronnie i stale zagraża również wierzącym. Ulega mu wielu ludzi i stają się osobami urażonymi, zniechęconymi, bez chęci do życia. Nie jest to wybór życia godnego i pełnego; nie jest to pragnienie, jakie Bóg żywi względem nas; nie jest to życie w Duchu rodzące się z serca zmartwychwstałego Chrystusa¹⁴.*

Obserwując dzisiejszy materializm, pogoń za pustym szczęściem, widziącym tylko przez pryzmat przyjemności cielesnej, chęć szybkiego i łatwego bogactwa, coraz częstszą krytykę i wyśmiewanie religii chrześcijańskiej oraz różne ideologie, które z mediów docierają do człowieka, chcąc go zniewolić, aby łatwiej nim manipulować, nie dając wyboru między tym co dobre a złe.

W każdych czasach warunkiem zachowania godności człowieka jest zachowanie wewnętrznej wolności. Dlatego prorocze i aktualne stają się słowa „męczennika komunizmu”: *Wolność jest więc wartością, którą Bóg wszczepił w człowieka od chwili jego urodzenia. Nieuszanowanie prawa do wolności, zwłaszcza wolności sumienia i przekonań, jest występowaniem przeciw samemu Stwórcy¹⁵.* Ks. Jerzy mówił słowa, które pomimo upływu lat, dziś brzmią jak remedium dla człowieka współczesnego, którego wolność i godność, choć niewidocznie, to jednak bywa zagrożona przez materializm: *Zachować godność człowieka, to pozostać wewnętrznie wolnym (...) Prawdziwie wolnym staje się ten człowiek, który zabiega o taką samą wolność dla innych (...) Być wolnym, to żyć zgodnie ze swym sumieniem. W tym wolność sumienia i religii jest pierwszym i niezbywalnym prawem osoby ludzkiej (...) Społeczeństwo wyrosłe na bazie czysto materialistycznej odmawia człowiekowi wolności¹⁶.* W swoim nauczaniu ukazał wolność nie jako samowolę, ale jako zadanie stojące przed każdym człowiekiem. Jest ona bowiem rzeczywistością stworzoną i wszczepioną w serce człowieka przez Boga. Ks. Jerzy mówił, że krzyżem człowieka jest brak wolności sumienia, gdy czuje się on zniewolony, oszukany. *Gdzie nie ma wolności, tam*

14 EG 2.

15 J. Popiełuszko, *Homilia z 28 sierpnia 1983 r.*, w: Ks. Jerzy Popiełuszko. *Kazania patriotyczne*, s. 142.

16 Tenże, *Homilia z 25 grudnia 1983 r.*, w: Ks. Jerzy Popiełuszko. *Kazania patriotyczne*, s. 164.

nie ma miłości, tam nie ma przyjaźni, zarówno między członkami rodziny jak i społeczności narodowej czy też pomiędzy narodami. Nie można miłować czy żyć z kimś w przyjaźni przez przymus. Człowiek dzisiejszy jest bardziej wrażliwy na działanie miłości niż siły. (...) Walka o wolność jest naszym obowiązkiem. Bo wolność jest nam nie tylko przez Boga dana, ale jest również zadana. [...] Wolność zadana, to znaczy trzeba ją ciągle na nowo zdobywać. Nikt za nas tego nie robi, to musi czynić każdy z nas na miarę darów, jakie od Boga otrzymał, na miarę możliwości i warunków, w jakich może to czynić¹⁷.

Żoliborski kaznodzieja bardzo często w swoim nauczaniu apelował o zachowanie wolności i godności człowieka w codziennym, zwykłym życiu. Był świadomy, że człowiek odrzucający Boga i Jego prawo pozostaje zniewolony przez zło, które należy zwyciężać poprzez ciągły wybór chrześcijańskich wartości¹⁸. Ks. Jerzy przestrzegał także, aby nigdy nie poświęcać swojej wiary, ideałów i godności ludzkiej dla innych, przyziemnych rzeczy i wartości: *Nie wolno nam zapomnieć prawdy, że dla zachowania wiary i godności można poświęcić nawet wolność, ale dla zachowania wolności nigdy nie wolno poświęcać wiary i godności dziecka Bożego¹⁹.*

Człowiek współczesny, spotykając się z coraz częstszym zakłamaniem i dwulicowością w życiu publicznym, odrzucaniem prawa moralnego, niszczeniem godności, walką z Bogiem, często pogubiony w świecie, który nie zawsze dobrze pojmuje wolność, pyta: jak żyć? Dlatego winien na co dzień przypominać sobie o swoim wyróżnieniu przez Boga i zobowiązaniach, jakie z tego faktu płyną. Jakże aktualne są słowa „męczennika komunizmu”: *Zachować godność (...) to pozostać sobą – żyć w prawdzie – to jakieś minimum, aby nie zamazać w sobie obrazu dziecka Bożego. Zachować godność, to życie zgodne ze sumieniem. To budzenie i kształtowanie w sobie sumienia prawnego. To dbanie o sumienie narodowe. (...) to żyć bez zakłamania. Obyś był zimny albo gorący. Planowana ateizacja, walka z Bogiem i tym, co Boże, jest jednocześnie walką z wielkością i godnością człowieka, bo wielki jest człowiek dlatego że nosi w sobie*

17 Tenże, *Homilia z 26 września 1982 r.*, w: Ks. Jerzy Popiełuszko. *Kazania patriotyczne*, s. 67–68.

18 Por. Tenże, *Homilia z 29 stycznia 1984 r.*, w: Ks. Jerzy Popiełuszko. *Kazania patriotyczne*, s. 166–169. Por. także: *Homilia z 30 maja 1982 r.*, w Tamże, s. 35–36; *Homilia z 27 sierpnia 1982 r.*, Tamże, s. 57–59; *Homilia z 26 września 1982 r.*, Tamże, s. 65–67; *Homilia z 28 sierpnia 1983 r.*, Tamże, s. 142–146; *Homilia z 29 stycznia 1984 r.*, Tamże, s. 166–169; *Homilia z 26 lutego 1984 r.*, Tamże, s. 170–174.

19 Por. Tenże, *Homilia z 29 stycznia 1984 r.*, w: Ks. Jerzy Popiełuszko. *Kazania patriotyczne*, s. 169. Por. także: *Homilia z 26 września 1982 r.*, Tamże, s. 65–67; *Homilia z 31 października 1982 r.*, Tamże, s. 72–75; *Homilia z 26 grudnia 1982 r.*, Tamże, s. 88–91; *Homilia z 30 stycznia 1983 r.*, Tamże, s. 97–101; *Homilia z 27 lutego 1983 r.*, w Tamże, s. 105–108.

godność dziecka Bożego. W każdym człowieku jest ślad Boga. Zobacz, bracie, czy nie zamazałeś go w sobie zbyt mocno. Bez względu na to, jaki wykonujesz zawód, jesteś człowiekiem. Aż człowiekiem. Bóg nigdy nie zrezygnuje ze swych dzieci, nawet z takich, które stoją do Niego plecami. I dlatego każdy ma szansę. Choćbyś po ludzku przegrał całkowicie, choćbyś stracił swoją godność i całkiem się zaprzedał, jeszcze masz czas. Zbierz się, ogarnij, dźwignij. Zaczynaj od nowa. Spróbuj budować na tym, co w Tobie jest z Boga. Spróbuj, bo życie jest jedno²⁰.

Już Sobór Watykański II ujął w sposób syntetyczny charakter podejścia do wolności w świecie współczesnym. Stwierdził bowiem: *Nigdy ludzie nie mieli tak wyczulonego jak dziś poczucia wolności, a tymczasem powstają nowe rodzaje niewoli społecznej i psychicznej*²¹. Świat dzisiejszy nie jest więc jednoznaczny w odniesieniu do przyszłości, stoi bowiem przed nim otwarta droga do wolności i zniewolenia. W związku z tym Kościół, a za nim ks. Jerzy Popiełuszko, zwracał i zwraca pilną uwagę na współczesne dążenia do wolności związanej z coraz głębszym uświadomieniem sobie ludzkiej godności, gdyż rośnie liczba tych, którzy domagają się, aby w działaniu ludzie cieszyli się i kierowali własną rozważą oraz odpowiedzialną wolnością, nie przymuszani, lecz wiedzeni świadomością obowiązku²². Widać tutaj wyraźnie, że chodzi o takie dążenie do wolności, które nie jest rezygnacją z odpowiedzialności i moralnego obowiązku. Jeżeli więc Kościół uznaje za słuszne to, że ludzie współcześni cenią sobie wolność i żarliwie o nią zabiegają, to jednocześnie przestrzega przed pojmowaniem jej w sposób fałszywy, jako swobodę czynienia wszystkiego, także złego.

Ks. Jerzy przestrzegał i wołał, iż brak miłości, solidarności między ludźmi i społeczeństwami oraz brak poszanowania godności i wolności człowieka to poważny problem²³. Świat współczesny odsłania bowiem wyraźnie, jak wielu ludzi ogarniętych jest egoizmem, nadużywaniem wolności i niezdolnością do miłości. Wielu ludzi pozostaje niezdolnych do nawiązywania prawdziwych relacji z innymi i już to samo w sobie jest przejawem zniewolenia. Światło wiary pozwala zrozumieć, że u źródeł tych wszystkich zniewoleń oraz zafałszowań wol-

20 Tenże, *Homilia z 25 grudnia 1983 r.*, w: Ks. Jerzy Popiełuszko. *Kazania patriotyczne*, s. 164–165.

21 KDK 4. Por. także: RH 14-18; VS 50-68.

22 DWR 14. Por. także: KKK 2104-2110.

23 Por. J. Popiełuszko, *Homilia z 26 września 1982 r.*, w: Ks. Jerzy Popiełuszko. *Kazania patriotyczne*, s. 65–67. Por. także: *Homilia z 26 grudnia 1982 r.*, Tamże, s. 88–91; *Homilia z 27 lutego 1983 r.*, Tamże, s. 105–108; *Homilia z 27 marca 1983 r.*, Tamże, s. 110–113; *Homilia z 24 kwietnia 1983 r.*, Tamże, s. 118–123; *Homilia z 26 czerwca 1983 r.*, Tamże, s. 134–138; *Homilia z 28 sierpnia 1983 r.*, Tamże, s. 142–146; *Homilia z 25 września 1983 r.*, Tamże, s. 147–152; *Homilia z 9 września 1984 r.*, Tamże, s. 196–198; *Homilia z 24 czerwca 1984 r.*, w: Ksiądz Jerzy Popiełuszko. *Kazania 1982–1984*, s. 155–160.

ności znajduje się grzech, powodujący różne rozdarcia w człowieku²⁴. Człowiek stworzony przez Boga jest otwarty na dobro, jest wolny po to, by wybierał dobro i w tym sensie jest uwarunkowany prawdziwym rozpoznaniem dobra²⁵. Dlatego też wolność dana człowiekowi nie jest sama w sobie celem, ale środkiem do celu, a tym celem jest dobro, czyli miłość. Nie ma racji bytu wolność dla wolności, ale wolność dla moralności. Gdyby wolność była sama w sobie celem, to wówczas przekreślona zostałaby miłość, możliwość miłości w życiu ludzkim²⁶. Dał temu wyraz ks. Popiełuszko, gdy w jednym z kazań wołał o wolność, która jest owocem miłości²⁷.

Tak rozumiana i pojmowana wolność nie tyle – jak sądzą niektórzy – staje u źródeł osoby, nie tyle tworzy osobę, co raczej jest istotną i nieusuwalną właściwością bycia osobą. Wolność nie jest więc oddzielona od natury człowieka, lecz stanowi jej wyposażenie, stąd posiada konieczne ukierunkowanie na pragnienie dobra. Właśnie to ukierunkowanie na pragnienie dobra wskazuje na drogi prawdziwego rozwoju wolności, prawdziwego jej wykorzystania. Dla zdobywania i potwierdzenia wolności oraz dla jej rozwijania człowiek został obdarowany zdolnością wolnego wyboru. Jest on ukierunkowany na pełnię wolności, a z kolei wolność jest ukierunkowana na pełnię bytu.

Kościół nie tylko ukazuje istotę ludzkiej wolności, ale jednocześnie potwierdza znaczenie jej dla życia człowieka i całych społeczności. Soborowa *Deklaracja o wolności religijnej* stwierdza: *Z racji godności swojej wszyscy ludzie, ponieważ są osobami, czyli istotami wyposażonymi w rozum i wolną wolę, a tym samym odpowiedzialność, nagleni są własną swą naturą, a także zobowiązani moralnie do szukania prawdy, przede wszystkim w dziedzinie religii. Obowiązani są też trwać przy poznanej prawdzie i całe swoje życie układać wedle wymagań prawdy. Tego zaś zobowiązania nie zdołają ludzie wypełnić w sposób zgodny z własną naturą, jeżeli nie mogą korzystać zarówno z wolności psychologicznej (wewnętrznej), jak i z wolności od zewnętrznego przymusu. A więc prawo do wolności ma fundament nie w subiektywnym nastawieniu osoby, ale w samej jej naturze. Dlatego prawo do owej wolności przysługuje również tym, którzy nie wypełniają obowiązku szuka-*

24 Wiele aspektów tego zagrożenia przedstawił J. Nagórny w publikacji *Chrześcijańska wizja wyzwolenia*, w: *Religia a sens bycia człowiekiem*, red. Z. Zdybicka, Lublin 1994, s. 51–80.

25 Por. ICHW 27.

26 Por. K. Wojtyła, *Rekolekcje dla młodzieży akademickiej* (Kraków, kościół św. Anny 9–14.04.1962), w: tenże, *Kazania 1962–1978*, Kraków 1979, s. 172–173. Por. także: W. Rzepa, *Odpowiedzialność moralna w kontekście ludzkiej wolności*, Lublin 2009, s. 72–88.

27 Por. J. Popiełuszko, *Homilia z 26 września 1982 r.*, w: *Ks. Jerzy Popiełuszko. Kazania patriotyczne*, s. 66–68.

nia prawdy i trwania przy niej; korzystanie zaś z tego prawa nie może napotykać przeszkód, jeśli tylko zachowywany jest sprawiedliwy ład publiczny²⁸. Te słowa Soboru Watykańskiego II wskazują jednocześnie na jeden z najważniejszych aspektów chrześcijańskiego rozumienia wolności: jej odniesienia do prawdy.

Nie można w pełni zrozumieć chrześcijańskiej koncepcji wolności, jeśli nie uwzględni się tego, co zawiera się w słowach Chrystusa: *Jeżeli będziecie trwać w nauce mojej, będziecie prawdziwie moimi uczniami i poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli* (J 8, 32). W ten sposób Jezus objawia, że otwarcie na prawdę, szczerze jej przyjęcie, jest podstawowym warunkiem wolności. Akcentował to ks. Popiełuszko, co czyni jego przepowiadanie ciągle aktualnym²⁹. Potwierdza się w ten sposób związek rozumności i wolności człowieka. Prawda jest wzorem i probierzem wolności, bo rozumność człowieka to źródło i podstawa jego autonomii. To odniesienie wolności do Chrystusa-Prawdy jest mocno wyakcentowane w nauczaniu Jana Pawła II. W encyklice *Redemptor hominis* Ojciec Święty stwierdza: *Jezus Chrystus wychodzi na spotkanie człowieka każdej epoki, również i naszej epoki, z tymi samymi słowami: „poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli”; czyni was wolnymi. W słowach tych zawiera się podstawowe wymaganie i przestroga zarazem. Jest to wymaganie rzetelnego stosunku do prawdy jako warunek prawdziwej wolności. Jest to równocześnie przestroga przed jakąkolwiek pozorną wolnością, przed wolnością rozumianą powierzchownie, jednostronnie, bez wniknięcia w całą prawdę o człowieku i świecie. Chrystus przez to również i dziś, po dwóch tysiącach lat, staje wśród nas jako Ten, który przynosi człowiekowi wolność opartą na prawdzie, który człowieka wyzwala od tego, co tę wolność ogranicza, pomniejsza, łamie u samego niejako korzenia, w duszy człowieka, w jego sercu, w jego sumieniu³⁰.*

Wolność ludzka nie może więc oznaczać odrzucenia prawa moralnego, ale jego przyjęcie, co pojawiała się w nauczaniu żoliborskiego kapłana³¹. *Wolność*

28 DWR 2.

29 Por. J. Popiełuszko, *Homilia z 30 stycznia 1983 r.*, w: *Ks. Jerzy Popiełuszko. Kazania patriotyczne*, s. 97–101. Por. także: *Homilia z 27 lutego 1983 r.*, Tamże, s. 105–108; *Homilia z 27 marca 1983 r.*, Tamże, s. 110–113; *Homilia z 24 kwietnia 1983 r.*, Tamże, s. 118–123; *Homilia z 26 czerwca 1983 r.*, Tamże, s. 134–138; *Homilia z 28 sierpnia 1983 r.*, Tamże, s. 142–146; *Homilia z 25 września 1983 r.*, Tamże, s. 147–152; *Homilia 30 października 1983 r.*, Tamże, s. 153–157; *Homilia z 27 listopada 1983 r.*, Tamże, s. 158–161; *Homilia z 25 grudnia 1983 r.*, Tamże, s. 162–165; *Homilia z 29 stycznia 1984 r.*, Tamże, s. 166–169; *Homilia z 26 lutego 1984 r.*, Tamże, s. 170–174.

30 RH 12.

31 Por. J. Popiełuszko, *Homilia z 27 czerwca 1982 r.*, w: *Ks. Jerzy Popiełuszko. Kazania patriotyczne*, s. 41–43. Por. także: *Homilia z 29 sierpnia 1982 r.*, Tamże, s. 57–59; *Homilia z 26 września 1982 r.*, Tamże, s. 65–67; *Homilia z 31 października 1982 r.*, Tamże, s. 72–75; *Homilia z 26 grudnia 1982 r.*, Tamże, s. 88–91; *Homilia z 27 lutego 1983 r.*, Tamże, s. 105–108; *Homilia z 27 marca*

człowieka i prawo Boże spotykają się i są powołane, aby się wzajemnie przenikać³². Wiąże się to z właściwym rozumieniem prawa Bożego, które jest wyrazem Bożej mądrości. Jeśli więc wolność ludzka poddaje się temu prawu, to zarazem poddaje się prawdzie stworzenia, pełnej prawdzie o człowieku. Stąd też nie można mówić o zniesieniu wolności ludzkiej przez posłuszeństwo prawu Bożemu, gdyż jedynie trwając w tym posłuszeństwie, trwa jednocześnie w prawdzie, potwierdzając w ten sposób swoją godność³³. Prawo Boże ma więc na celu ukazanie człowiekowi właściwego kierunku wolnego działania, poprzez które człowiek potwierdza prawdę o sobie, swej prawdziwej godności i wolności³⁴.

Podsumowując spojrzenie na współczesne formy zagrożenia wolności człowieka w świetle „żoliborskiego przesłania” bł. ks. Jerzego Popiełuszki, należy stwierdzić, iż jego spojrzenie na ten temat jest ponadczasowe³⁵. Człowiek ciągle musi dążyć do wolności wewnętrznej, bo jest to jego autonomia, musi dbać, by nic tej dobrze pojętej wolności nie zdominowało i nie zniewoliło. Współczesne poszukiwanie wolności należy uznać za stałe dążenie, które ma swoje podstawowe źródło w uznaniu nienaruszalnej godności i szczególnej wartości ludzkiej osoby. Jeśli chce się działać na rzecz dobra drugiego człowieka, nie można nigdy abstrahować od tego aspektu jego godności, którym jest właśnie wolność. Jeżeli te poszukiwania i dążenia złączą się z chrześcijańskim orędem, które niesie ze sobą także dar wolności i wyzwolenia, wówczas z pomocą łaski Bożej można zbudować dla dobra kolejnych pokoleń cywilizację godną człowieka, prawdziwą kulturę^{36, 37}.

1983 r., Tamże, s. 110–113; *Homilia z 24 kwietnia 1983 r.*, Tamże, s. 118–123; *Homilia z 28 sierpnia 1983 r.*, Tamże, s. 142–146; *Homilia z 25 września 1983 r.*, Tamże, s. 147–152; *Homilia z 27 listopada 1983 r.*, Tamże, s. 158–161; *Homilia z 29 stycznia 1984 r.*, Tamże, s. 166–169; *Homilia z 26 lutego 1984 r.*, Tamże, s. 170–174.

32 VS 41.

33 Por. tamże 42–43.

34 Por. F. Greniuk, *Wolność a prawo*, w: *Veritatis splendor. Przesłanie moralne Kościoła*, red. B. Jurczyk, Lublin 1994, s. 31–37. Por. także: H. Skorowski, *Moralność społeczna*, Warszawa 1996, s. 34–40.

35 Por. *Mój krzyk Ojczyzny był krzykiem*, red. J. Korcz, Warszawa 2004, s. 105–128.

36 Por. J. Nagórny, *Posłannictwo chrześcijan w świecie* s. 349–365. Por. także: F. Mazurek, *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*, Lublin 2001, s. 191–214.

37 Fragmenty artykułu zostały zaczerpnięte z publikacji Autora: G. Szczecina. *Aktualność przesłania moralnego bł. ks. Jerzego Popiełuszki...*

MODERN THREATS IN THE CONTEXT OF FREEDOM „ŻOLIBORZ MESSAGES” OF BLESSED FATHER JERZY POPIELUSZKO

Summary

One of the many topics that have found their place in the teaching of Fr. Jerzy Popiełuszko was the truth about freedom and human dignity. Żoliborz preacher of his life, and in every sermon preached during the Mass. for the Homeland in the church Stanislaus Kostka in Warsaw's Żoliborz, courageously stood in defense of fundamental values that shape society and man. The issue of freedom he effected a distinction between freedom: inside and outside. Despite the many socio-political changes in Poland and Europe in many regions of the world. Especially when changes leading to democracy and economic liberalism, human freedom is sometimes treated lightly. Freedom „external and internal” so much at stake in times of ministry of Fr. Popiełuszko, is again in danger of enslavement „interior” of man through various ideologies and trends. „Martyr of communism” very often emphasized that the freedom given to man is not itself a goal, but a means to an end, and this goal is good, namely, love. What regulates the correct procedure in freedom and using it, the Decalogue, and guided by the law of God's love. He expressed Fr. Jerzy Popiełuszko in his preaching. Life Christian truth, he put a sensible use of the gift of freedom.

Słowa kluczowe: Jerzy Popiełuszko, wolność, godność, człowiek, współczesność, zagrożenia, kazania

Key words: Jerzy Popiełuszko, freedom, dignity, man, contemporaneity, threats, sermon

BIBLIOGRAFIA

- Blachnicki F., *Błogosławiony Jerzy. Nie miejcie w sercu nienawiści*, Kraków 2010.
Franciszek, Adhortacja *Evangelii gaudium* (24.11.2013), (EG).
Greniuk F., *Wolność a prawo*, w: *Veritatis splendor. Przesłanie moralne Kościoła*, red. B. Jurczyk, Lublin 1994.

- Jakubowska-Branicka I., *Wolność i jej granice a prawa człowieka – spór o zasady współczesnej demokracji liberalnej*, w: *Wolność i władza w życiu publicznym*, red. W. Zuziak, Kraków 2008.
- Jan Paweł II, Adhortacja *Christifideles laici* (30.12.1988), (ChL).
- Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae* (25.03.1995), (EV).
- Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis* (4.03.1979), (RH).
- Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis splendor* (6.08.1993), (VS).
- Jan Paweł II, Katecheza *Powołani zostaliście do wolności*. (14.01.1981), w: Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II, *Teologia małżeństwa*, red. W. Zega, Kraków-Ząbki 1999.
- Jan Paweł II, Orędzie na XIV Światowy Dzień Pokoju *Chcesz służyć sprawie pokoju – szanuj wolność*, (1.01.1981), OR 2:1981 nr 11, s. 21.
- Jan Paweł II, Przemówienie na XXXIV Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ *Godność osoby ludzkiej fundamentem sprawiedliwości i pokoju*. (2.10.1979), w: *Nauczanie Papieskie*, t. 1 (1978), red. E. Weron, A. Jarodz, Poznań–Warszawa 1987.
- Jan Paweł II, *Przesłanie z okazji V Światowego Kongresu Filozofii Chrześcijańskiej*, OR 17:1996, nr 9, s. 55.
- Jan Paweł II, *V pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny: przemówienia i homilie*, Sandomierz 1997.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1992 (KKK).
- Kierniowski Z., *Katechezy biskupa*, w: *Zło dobrem zwyciężaj. Dziękczynienie diecezji siedleckiej za beatyfikację ks. Jerzego Popiełuszki*, red. W. Hackiewicz, Siedlce 2010.
- Kindziuk M., *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Prawdziwa historia męczennika*, Warszawa 2008.
- Kindziuk M., *Świadek prawdy. Życie i śmierć księdza Jerzego Popiełuszki*, Częstochowa 2008.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Instrukcja o chrześcijańskiej wolności i wyzwoleniu Libertatis conscientia* (22.03.1986), (ICHW).
- Kotański J., *Nagroda dla Księdza*, Ząbki 2010.
- Litka P., *Ksiądz Popiełuszko. Dni, które wstrząsnęły Polską*, Kraków 2009.
- Malacki Z., *Świadek trudnych czasów*, w: *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Kazania 1982–1984*, red. Z. Malacki, Warszawa 2004.
- Marecki J., „*Kochał Boga, Ojczyznę i ludzi.*” O. Ryszard Śleboda – bytomski proboszcz i duszpasterz środowisk robotniczych, w: *Tyś jest kapłanem na wzór... ks. Jerzy Popiełuszko w Bytomiu 8 października 1984 r.* red. A. Sznajder. Katowice 2010.

- Mazurek F., *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*, Lublin 2001.
- Mój krzyk Ojczyzny był krzykiem, red. J. Korcz, Warszawa 2004.
- Nagórny J., *Chrześcijańska wizja wyzwolenia*, w: *Religia a sens bycia człowiekiem*, red. Z. Zdybicka, Lublin 1994.
- Nagórny J., *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, t. 1, Lublin 1997.
- Nitecki P., *Głosiciel i świadek Prawdy, która wyzwala*, w: *Nauczanie społeczne i męczeństwo ks. Jerzego Popiełuszki*, red. T. Guz, A. Niedużak, R. Tłuczek, Lublin 2009.
- Pawlak Z., *Filozoficzne aspekty ruchu postmodernistycznego*, Aten. Kapł. 127(1996), s. 362–363.
- Popiełuszko J., *Droga krzyżowa podczas I Pielgrzymki Robotników na Jasną Górę – 18 września 1983 r.*, w: *Zło dobrem zwycięża!*, red. W. Ciak. Poznań 2010.
- Popiełuszko J., *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Kazania 1982–1984*, Z. Malacki, Warszawa 2004.
- Popiełuszko J., *Ks. Jerzy Popiełuszko. Kazania patriotyczne*, red. A. Majewski, Paryż 1984.
- Rzepa W., *Odpowiedzialność moralna w kontekście ludzkiej wolności*, Lublin 2009.
- Skorowski H., *Moralność społeczna*, Warszawa 1996.
- Sobór Watykański II, Deklaracja o wolności religijnej *Dignitatis humanae* (7.12.1965), (DWR).
- Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (7.12.1965), (KDK).
- Sumliński W., *Kto go naprawdę zabił?*, Warszawa 2005.
- Szczecina G. K., *Aktualność przesłania moralnego bł. ks. Jerzego Popiełuszki w perspektywie przemian społecznych w Polsce po 1989 roku*. Nowy Sącz 2015.
- Wojtyła K., *Rekolekcje dla młodzieży akademickiej (Kraków, kościół św. Anny 9–14.04.1962)*, w: Tenże, *Kazania 1962–1978*, Kraków 1979.